

De innerlijke vrijheid

De kracht van het geloof, de hoop en de liefde

Jacques Philippe

De innerlijke vrijheid

De kracht van het geloof, de hoop en de liefde

Oorspronkelijke titel: *La liberté intérieure*
©Éditions des Béatitudes, 2002
Vertaling: Renée en Paul de Roo-Raymakers
Afbeelding van JW A via Pixabay

© 2013 STICHTING DE BOOG
Amsterdam
Correspondentie-adres:
Herenstraat 41 - 3512 KB Utrecht
e-mail: info@deboog.nl - internet: www.deboog.nl
Co-uitgave Uitgeverij Betsaida
Papenhulst 4, 5211 LC 's HERTOGENBOSCH
info@betsaida.org www.betsaida.org

Derde druk: 2019

ISBN 97890.6257.034.8
NUR 711

INHOUD

Inleiding	7
------------------------	---

Eerste deel

I – VRIJHEID EN AANVAARDING

1. Op zoek naar vrijheid	11
2. Zelfaanvaarding	27
3. Aanvaarding van het lijden	36
4. De ander aanvaarden	51

Tweede deel

II – HET HIER EN NU

1. Vrijheid hier en nu	73
2. Het werkwoord ‘houden van’ kent alleen de tegenwoordige tijd	75
3. Je kunt maar een moment tegelijk lijden	76
4. Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen leed	77
5. De toekomst zorgt voor zichzelf	79
6. Niet wachten met leven, maar leven	82
7. Klaar staan voor de ander	83
8. Klokkentijd en innerlijke tijd	84

Derde deel

III – DE KRACHT VAN HET GELOOF, DE HOOP EN DE LIEFDE

1. De goddelijke deugden	89
2. De drie wijzen van inwerking van de Heilige Geest	92
3. Petrus’ roeping en de gave van het geloof	93
4. Petrus’ tranen en de gave van de hoop	94
5. Pinksteren en de gave van de liefde	96
6. Vuur dat verlicht, brandt en omvormt	97
7. De kracht van de goddelijke deugden en de sleutelrol van de hoop	98

8. De liefde heeft de hoop nodig, de hoop is gefundeerd in het geloof	100
9. De sleutelrol van de hoop	102
10. Kracht van de zonde, kracht van de genade	103
11. Hoop en zuiverheid van hart	104

Vierde deel

IV – VAN HET GELOOF NAAR DE GENADE:

DE LIEFDE IS GRATIS

1. De wet en de genade	111
2. Waar de Geest leidt, daar is vrijheid	111
3. De wet als valkuil.....	113
4. Leren liefhebben: gratis geven en gratis ontvangen	117

Vijfde deel

V – ARMOEDE VAN GEEST EN VRIJHEID

1. De behoefte te 'zijn'	123
2. Hoogmoed versus armoede van geest	125
3. Geestelijke beproevingen	128
4. Barmhartigheid als enige steun	132
5. De vrije mens: iemand die niets meer heeft te verliezen	133
6. Gelukkig die arm zijn	134

NOTEN	137
-------------	-----

INLEIDING

Waar de Geest van de Heer is, daar is vrijheid

Paulus¹

“Wij offeren God onze vrijheid, ons verstand, ons intellect, heel ons wezen, door de handen van de heilige Maagd. In onze ziel zullen we dan een kostbare vrijheid ervaren wat iets heel anders is dan toberige nervositeit, verdriet, depressie, dwang en kleingeestigheid. Ons motto is overgave, waarbij we ons van onszelf losmaken om ons aan Hem, de Oneindige te binden.”²

Zuster Yvonne-Aimée de Malestroit³

Dit boekje gaat over een grondthema van het christelijk leven, te weten de innerlijke vrijheid.

Het doel dat ik daarbij voor ogen heb is eenvoudig. Het lijkt me van groot belang dat iedere christen ontdekt dat hij zelfs in de slechtste omstandigheden in zichzelf een ruimte van vrijheid heeft die niemand hem kan afnemen, omdat God er de bron en waarborg van is. Doen we deze ontdekking niet, dan zal het leven ons altijd blijven benauwen en zullen we nooit echt gelukkig zijn. Als we er daarentegen in slagen deze ruimte in ons te benutten zullen er natuurlijk nog wel dingen blijven die ons pijn doen, maar dan kan niets ons meer echt klein krijgen of onderdrukken.

Wat we vooral naar voren willen brengen is heel simpel, maar erg belangrijk: de mens verwerft zijn innerlijke vrijheid precies in die mate waarin het geloof, de hoop en de liefde in hem krachtiger worden. Op ondubbelzinnige manier zullen we laten zien in welke mate de dynamiek van wat van oudsher de ‘goddelijke deugden’ worden genoemd, het hart van het geestelijke leven

vormt en ook wijzen op de sleutelrol die de hoop bij onze innerlijke groei speelt. Deze deugd van de hoop kan overigens alleen echt tot bloei komen in samenhang met armoede, wat betekent dat ons boekje ook als een commentaar op de eerste zaligspreekning: *'Gelukkig die arm van geest zijn, want hun behoort het koninkrijk der hemelen'*⁴ gezien kan worden.

Bepaalde onderwerpen die we al eerder aan de orde hebben gesteld, zoals innerlijke vrede, het gebed en volgzzaamheid aan de Heilige Geest, zullen we hier opnieuw behandelen en wat verder uitdiepen.⁵

We hopen dat dit boekje bij het begin van het derde millennium een hulp kan zijn voor wie open willen staan voor de geweldige innerlijke vernieuwing die de Heilige Geest in onze harten wil bewerken, en zo toegang tot de glorierijke vrijheid van Gods kinderen krijgen.

Eerste deel

I – VRIJHEID EN AANVAARDING

1. Op zoek naar vrijheid

Het begrip vrijheid lijkt bij uitstek geschikt om als raakpunt te dienen tussen de hedendaagse cultuur en het christendom dat immers een boodschap van vrijheid en bevrijding wil brengen. Om je daarvan te overtuigen hoef je alleen maar het Nieuwe Testament op te slaan, waar de woorden ‘vrij’, ‘vrijheid’, ‘bevrijding’ met grote regelmaat in terugkomen en waar Jezus bijvoorbeeld in het Evangelie van Johannes zegt: *de waarheid zal u vrij maken*⁶. Bij Paulus vinden we: *waar de Geest van de Heer is, daar is vrijheid*⁷ en verderop: *voor die vrijheid heeft Christus ons vrijgemaakt*⁸. De christelijke geboden worden door de apostel Jacobus: *de wet van de vrijheid*⁹ genoemd. Het is aan ons om te achterhalen wat de ware aard van die vrijheid is. We zullen proberen de dingen op een rijtje te zetten.

Gesteld kan worden, dat onze moderne cultuur al enkele eeuwen wordt gekenmerkt door een sterke hang naar vrijheid. Maar we weten maar al te goed dat het begrip vrijheid iets dubbelzinnigs heeft en misvattingen kan opleveren die tot verschrikkelijke vrijheidsberovingen en de dood van miljoenen mensen hebben geleid. In de 20ste eeuw hebben we dat, ellendig genoeg, aan den lijve ondervonden. Toch blijft het verlangen naar vrijheid op allerlei terreinen naar voren komen, of het nu op sociaal, politiek, economisch of psychologisch vlak is. Waarschijnlijk is dit verlangen zo sterk, omdat onze hang naar vrijheid ondanks alle ‘vooruitgang’ nog steeds niet bevredigd is...

Op moreel vlak krijg je de indruk dat vrijheid de enige waarde is waarover we het aan het begin van het derde millennium eens kunnen worden. Iedereen vindt dat het respecteren van de vrijheid van de ander een fundamentele ethische norm is en blijft.

Weliswaar is dit meer theorie dan praktijk (het Westerse liberalisme krijgt steeds meer totalitaire trekken), en misschien is het ook niet meer dan een uiting van een diepgeworteld egocentrisme van de hedendaagse mens voor wie respect voor andermans vrijheid niet zozeer erkenning is van een morele norm dan wel een individualistische eis: laat niemand zich ermee bemoeien als ik wil doen waar ik zin in heb!

Vrijheid en geluk

Toch moeten we niet vergeten dat deze sterke hang naar vrijheid ook iets goeds en verhevens heeft, zelfs al komen er veel illusies bij te pas en wordt vrijheid soms via onjuiste wegen bereikt.

De mens is inderdaad niet geschapen als slaaf, maar als heer en meester over de schepping. In het eerste bijbelboek, *Genesis*, staat dit met evenzoveel woorden. Hij is niet gemaakt voor een saai, afgestompt en ingekapseld leven, hij is geschapen voor 'de vrije ruimte'. Hij voelt zich niet thuis in een afgebakende omgeving, gewoon omdat hij naar Gods beeld is geschapen en in zich een onbedwingbare hang naar het absolute en oneindige heeft. Dat is de grootheid van de mens, maar ook zijn tragedie.

Wij mensen hebben zo'n sterke hang naar vrijheid, omdat het streven naar geluk onze krachtigste drijfveer is en wij van meet af aan weten dat er geen geluk zonder liefde en geen liefde zonder vrijheid bestaat. Dat klopt inderdaad. Wij zijn uit liefde en voor liefde geschapen, wij kunnen alleen gelukkig worden als we van iemand houden en iemand van ons houdt. Zoals Catharina van Siena zegt kan de mens niet leven zonder liefde.¹⁰ Het probleem is dat hij zijn liefde vaak verkeerd richt; hij houdt op een egoïstische manier van zichzelf en raakt uiteindelijk gefrustreerd, want alleen echte liefde geeft voldoening.

Als het klopt, dat alleen liefde ons voldoening kan geven, dan

is er ook geen liefde zonder vrijheid: liefde die het gevolg is van dwang of eigenbelang of louter gericht is op behoeftebevrediging verdient de benaming liefde niet. Liefde kun je niet zomaar grijpen en evenmin kopen. Er bestaat alleen echte, en dus gelukkige liefde tussen mensen die in vrijheid zelf kunnen beslissen of zij zich aan de ander willen geven. Intuïtief kennen wij zo de bijzondere waarde van de vrijheid: deze maakt de liefde tot een kostbaar goed en liefde is de voorwaarde voor geluk. Het als vanzelf ervaren van deze waarheid, al is het maar vaag, is waarschijnlijk de reden waarom de mensen vrijheid zo belangrijk vinden. En vanuit die optiek kunnen we hun geen ongelijk geven!

Maar hoe verover je die vrijheid waardoor de liefde kan opbloeien? Om iedereen die dit doel wil bereiken een handje te helpen bekijken we eerst bepaalde waanideeën die vrijwel iedereen heeft, maar die eerst ontmaskerd moeten worden om de ware vrijheid een kans te geven.

Vrijheid: autonomie of afhankelijkheid?

Hoewel het begrip vrijheid, zoals gezegd, een prima raakvlak is tussen het christendom en de moderne leefstijl, is het misschien ook wel het punt waarop zij het meest van elkaar verschillen. Voor de moderne mens betekent vrij zijn vaak zich van alle dwang en gezag ontdoen: 'God noch gebod' accepteren. Volgens het christendom kun je de ware vrijheid pas vinden als je je aan God onderwerpt, als je de *gehoorzaamheid van het geloof*¹, waarover Paulus spreekt, accepteert.

Echte vrijheid is niet iets wat de mens zelf verovert, maar een gratis geschenk van God, vrucht van de Heilige Geest, iets wat de mens krijgt in de mate waarin hij zich tegenover zijn Schepster en Verlosser afhankelijk opstelt. Daar komt de volle kracht van de evangelische tegenspraak naar voren: *Wie zijn leven wil*

*redden zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest om Mijnentwil zal het vinden*¹². Met andere woorden, wie ten koste van alles zijn vrijheid wil bewaren en verdedigen zal haar kwijtraken, maar wie accepteert haar te ‘verliezen’ door haar in vol vertrouwen aan God aan te bieden, zal haar vinden. Hij krijgt zijn vrijheid eindeloos mooier en volkomener terug, een geweldig geschenk van Gods genegenheid. We zullen zien dat onze vrijheid in feite evenredig is met de liefde en het kinderlijk vertrouwen die ons met de hemelse Vader verbinden.

De levensechte ervaring van heiligen kan ons moed inspreken: zij hebben zich onvoorwaardelijk aan God gegeven, hun enige verlangen was zijn wil te doen. Wat zij er stukje bij beetje voor terugkregen, was een gigantische vrijheid die niemand hen kon afnemen, en dus een intens geluk. Hoe kan dat? We zullen proberen dat gaandeweg te verduidelijken.

Vrij van uitwendige beperkingen of innerlijk vrij?

Een ander waanidee is, dat de vrijheid iets buiten ons is, afhankelijk van de omstandigheden, en niet op de eerste plaats een werkelijkheid binnen ons¹³. We ervaren hetzelfde als Augustinus “U was in mij toen ik buiten was, en ik zocht u buiten mij”¹⁴.

Laten we daar wat dieper op ingaan. Meestal hebben we de indruk dat het de omstandigheden zijn die onze vrijheid belemmeren: dwang vanuit de samenleving, allerlei verplichtingen die andere mensen ons opleggen, bepaalde fysieke beperkingen, enzovoort. Om echt vrij te worden zouden we dat alles opzij moeten kunnen zetten. Wanneer we ons door omstandigheden waar we niet onderuit kunnen op de een of andere manier in een hoek gedrukt voelen, verwijten we dat de instellingen of personen die er naar ons idee verantwoordelijk voor zijn. Wat een wrok koesteren we toch tegen alles en iedereen als ons leven

niet loopt zoals we zouden willen en we niet de vrijheid hebben waar we van dromen.

Natuurlijk zit er wel iets waars in deze visie. Soms moet je obstakels uit de weg ruimen of hindernissen nemen om je vrijheid te veroveren. Maar we zijn ook behept met illusies en die moeten eerst doorgeprikt worden, voordat we echt vrij kunnen zijn. Zelfs al zou alles verdwijnen wat wij in ons leven als een beperking van onze vrijheid ervaren, dan nog garandeert dat niet dat wij die volkomen vrijheid zullen vinden waarnaar we verlangen. Als we grenzen verleggen, zijn er verderop weer andere. Door de problemen op die manier aan te pakken lopen we het risico in een eindeloos proces van voortdurende ontevredenheid te blijven steken. We zullen steeds tegen pijnlijke obstakels aanlopen. Je kunt er een paar uit de weg ruimen, maar dan komen er weer andere die minder hanteerbaar zijn, zoals de wetten van de natuur, het menselijk bestaan, de samenleving...

Bevrijding of zelfmoord?

Het verlangen naar vrijheid dat in de harten van de hedendaagse mensen is gegrift, uit zich vaak in een wanhopige poging de grenzen te overschrijden waarbinnen zij zich opgesloten wanen. We willen steeds verder, steeds sneller gaan, steeds meer macht hebben om de werkelijkheid te veranderen. Dat is in alle sectoren van ons bestaan merkbaar. We denken dat we vrijer zijn wanneer de 'vooruitgang' het mogelijk maakt te bepalen of we een dochtertje of een zoontje willen. We denken vrij te worden door de grenzen van onze mogelijkheden steeds verder te verleggen. Wanneer we niet meer tevreden zijn met gewoon bergbeklimmen gaan we een 'extreme' vorm van alpinisme beoefenen, tot het moment dat we net iets te ver gaan en een dodelijke val definitief een einde aan het adembenemende avontuur maakt. Deze suïcidale

kant van de zoektocht naar vrijheid is op een indringende manier verfilmd in de laatste scène van *Le grand bleu*, een Franse film uit 1988. De hoofdpersoon, gefascineerd door het gemak waarmee dolfinnen zich vrijelijk in de diepten van de oceanen bewegen, gaat uiteindelijk deze dolfinnen achterna. Wat de film niet laat zien is het evidente feit dat de hoofdpersoon hierdoor een zekere dood tegemoet gaat. Hoeveel jongeren hebben niet de dood gevonden door veel te hard te rijden of door een overdosis heroïne, omdat zij vrij wilden zijn, maar niet de juiste weg wisten om die vrijheid te veroveren. Is vrijheid dan alleen maar een droom, waar je beter vanaf kunt zien om je tevreden te stellen met een saai en alledaags leven? Natuurlijk niet! Maar ware vrijheid is te vinden in jezelf en in een intieme band met God.

In jullie hart zelf is gebrek aan ruimte

Ik zal proberen te verduidelijken wat de aard van die innerlijke vrijheid is, die iedereen in zich heeft en die niemand hem af kan nemen. Ik wil dat graag doen aan de hand van een lesje dat de heilige Teresia van het kind Jezus me leerde.

Al sinds jaar en dag is deze Teresia van Lisieux een goede vriendin van me en ik heb veel profijt gehad van haar leerschool in eenvoud en evangelisch vertrouwen. Het is al weer een paar jaar geleden dat haar relikwieën voor het eerst buiten de Karmel kwamen en overgebracht werden naar een van de vele steden die deze graag een tijdje onder hun hoede wilden nemen (ik meen dat het in dit geval Marseille was). Ikzelf was in Lisieux en de zusters karmelietessen hadden de broeders van de Communauté des Béatitudes (Gemeenschap der Zaligsprekingen) gevraagd te helpen bij het vervoer van de zware en kostbare reliekschrijn. Ik had me voor die sympathieke taak aangemeld, wat me de gelegenheid gaf het slotklooster van de Karmelietessen in Lisieux te

bezoeken. Ontroerd zag ik de plekken waar Theresia haar leven heeft doorbracht: de ziekenzaal, de kloostergang, de tuin van de Karmel met de kastanjelaan, allemaal plekken die ik kende van de beschrijvingen in haar autobiografische geschriften. Wat me vooral trof, was dat het allemaal veel kleiner bleek dan ik me had voorgesteld. Theresia vertelt bijvoorbeeld hoe aan het einde van haar leven de zusters een praatje met haar komen maken wanneer ze onderweg zijn om te gaan hooien. Maar de grote wei die ik me daarbij voorstelde, bleek niet groter dan een zakdoek!

Dit simpele feit, de beperkte leefruimte waar Theresia het mee moest doen, heeft me aan het denken gezet. Ik realiseerde me dat zij in een wereld heeft geleefd die menselijk gezien erg beperkt was: een klein provinciaal Karmel-klooster opgetrokken in alledaagse stijl met een piepkleine tuin, een kleine gemeenschap van religieuzen die vaak niet zoveel onderwijs, cultuur en omgangsvormen hadden meegekregen en een klimaat waar de zon lang niet altijd schijnt... En geen erg lang verblijf in dit klooster, tien jaar! Toch, als je de geschriften van de kleine Theresia leest, en dat is de tegenstrijdigheid die me trof, krijg je helemaal niet de indruk dat haar leven zich in een beperkte wereld heeft afgespeeld, integendeel. Als je bepaalde stilistische beperkingen terzijde laat, krijg je door haar manier van uitdrukken, door haar geestelijke gevoeligheid een indruk van weidsheid, van wonderlijke uitvergroting. Theresia's horizons waren heel ruim, het waren de horizons van de oneindige goddelijke barmhartigheid en van haar grenzeloos verlangen Hem te beminnen. Zij voelde zich als een koningin die de hele wereld aan haar voeten heeft, want van God kan zij alles verkrijgen en uit liefde kan zij tot in alle uithoeken van de wereld komen, waar een missionaris ook maar behoefte aan haar gebed en offer heeft. Er zou een taalkundige studie gemaakt kunnen worden over de termen die bij Theresia uitdrukking geven aan de onbegrensde dimensies van het geestelijk universum waarbinnen zij zich beweegt. Ze heeft

het over “oneindige horizonten”, “immense verlangens”, “zeeën van genade”, “afgronden van liefde”. Vooral manuscript B waar Teresia vertelt over de ontdekking van haar roeping binnen de Kerk is heel onthullend. Natuurlijk kende zij beproevingen en de eentonigheid van het offer, maar dat alles wordt door de vurigheid van haar innerlijk leven overstegen en omgevormd.

Waarom wekt Teresia’s leefwereld die menselijk gesproken beperkt en armelijk is, de indruk zo ruim en weids te zijn? Hoe komt het dat het verslag van haar leven in de Karmel zo’n gevoel van vrijheid uitstraalt.

Heel gewoon, omdat Teresia intens liefheeft. Haar liefde voor God, haar liefde voor haar medezusters heeft haar in vuur en vlam gezet. Zij omvat de Kerk en de hele wereld met de tederheid van een moeder. Dat is haar geheim: omdat zij liefheeft, zit zij niet opgesloten in haar kleine klooster. Liefde verandert alles en geeft ook de meest gewone dingen iets oneindigs. Alle heiligen hebben hetzelfde ervaren; “De liefde is een mysterie dat alles wat erdoor wordt aangeraakt tot iets moois en aangenaams voor God maakt. De liefde van God maakt de ziel vrij. Zij is als een koningin die niet de dwang van de slavernij kent” zegt de heilige Faustina Kowalska in haar dagboek (Ned. titel: *Goddelijke barmhartigheid in mijn ziel*)¹⁵.

Hierover nadenkend kwam er een regel uit de tweede brief aan de Korintiërs van de apostel Paulus bij me op: *Het is niet onze schuld dat gij u beklemd voelt; zelf zijt gij niet ruimhartig genoeg*¹⁶.

Vaak genoeg voelen we ons beklemd door onze leefsituatie, ons gezin of onze omgeving. Maar misschien ligt het echte probleem elders: in feite is ons hart niet ruim genoeg, dat is de oorsprong van ons gebrek aan vrijheid. Als wij meer zouden liefhebben zou de liefde ons leven grenzeloze dimensies geven en zouden we ons niet meer beklemd voelen.

Ik wil niet zeggen dat er soms geen objectieve situaties, neerdrukkende of benauwende omstandigheden bestaan die

verbeterd moeten worden zodat het hart zich werkelijk innerlijk vrij kan voelen. Maar ik denk dat we vaak met een illusie leven. We geven de omgeving de schuld terwijl het werkelijke vraagstuk elders ligt. Ons gebrek aan vrijheid komt voort uit een gebrek aan liefde. Wij denken het slachtoffer van een ongunstige situatie te zijn, terwijl het echte probleem (net als de oplossing) in ons zelf te vinden is. Het is ons hart dat in egoïsme of angsten gevangen zit en moet veranderen, leren liefhebben en zich laten omvormen door de Heilige Geest. Dat is de enige mogelijkheid om het gevoel van beklemming waarin we verstrikt zitten, los te laten. Wie niet kan liefhebben, zal zich altijd achtergesteld en overal beklemd voelen; wie weet wat liefhebben is, voelt zich nergens beklemd. Dat is de les die de heilige Teresia van het kind Jezus ons voorhield. Door haar heb ik ook nog iets anders leren begrijpen: ons onvermogen om lief te hebben komt meestal voort uit gebrek aan geloof en hoop. Daar zullen we later nog op terugkomen.

*Een getuigenis uit onze tijd:
Etty Hillesum*

Ik zou hier heel kort aan een andere, wat recentere getuigenis van innerlijke vrijheid aandacht willen geven. Er is zowel veel verschil als veel overeenkomst met die van de heilige Teresia. Het gaat om het dagboek van Etty Hillesum, een jonge joodse vrouw die in november 1943 in Auschwitz stierf. Haar dagboek werd in 1981 gepubliceerd¹⁷. Haar 'geschiedenis van een ziel' speelt zich af in Nederland op het moment waarop de nazi's de joden steeds feller gaan vervolgen. Dankzij een vriend, ook een jood, ontdekt zij waarden die tot de kern van het christendom behoren (zonder ooit expliciet christen te worden), zoals het gebed, de aanwezigheid van God in haarzelf en de uitnodiging van het Evangelie om zich vol vertrouwen aan de Voorzienigheid toe

te vertrouwen. Het is aangrijpend te zien hoe deze emotioneel kwetsbare jonge vrouw met een sterke hang naar zelfkennis deze waarden in praktijk probeert te brengen, juist op het moment dat haar eigen vrijheid van buiten af geleidelijk steeds verder wordt beknot, en hoe zij in zich dan een innerlijke vrijheid ontdekt die niemand haar kan afnemen. We zullen later nog meer teksten uit haar dagboek citeren, maar om te beginnen deze pregnante uiting van haar geestelijke ervaring:

“Ik fietste vanochtend langs de Stadionkade en genoot van de wijde hemel daar aan de rand van de stad en ademde frisse onge-rantsoeneerde lucht in. En overal bordjes die wegen, de vrije natuur in, voor joden versperd hielden. Maar boven dat ene stuk weg dat ons blijft, is ook de volledige hemel. Men kan ons niets doen, men kan ons werkelijk niets doen. Men kan het ons een beetje moeilijk maken, men kan ons beroven van wat materiële goederen, van wat uiterlijke bewegingsvrijheid, maar wijzelf beroven ons van onze beste krachten door onze verkeerde instelling. Door ons achtervolgd, vernederd en verdrukt te voelen. Door onze haat. Door branie, die angst verbergt. Men mag best soms treurig en terneergeslagen zijn door het ons aangedane; dat is menselijk en begrijpelijk. Maar toch: de grootste roof aan ons plegen we zelf. Ik vind het leven mooi en ik voel me vrij. De hemelen binnen in me zijn even wijd uitgespannen als boven me. Ik geloof in God en ik geloof in de mensen en dat durf ik te zeggen zonder valse schaamte... Ik ben een gelukkig mens en prijs dit leven, jawel, in het jaar des Heren 1942, het zoveelste oorlogsjaar.”¹⁸

Innerlijke vrijheid: vrijheid om te geloven, te hopen en lief te hebben

Om de lijn van de ervaringen van Teresia en Etty door te trekken zou ik hier de volgende gedachte willen uitdiepen. Echte vrijheid,

die supreme vrijheid van de gelovige mens, bestaat hierin dat hij er altijd en in alle omstandigheden over kan beschikken, want dankzij de genade van de Heilige Geest die *onze zwakheid te hulp komt*¹⁹, kan hij steeds geloven, hopen en liefhebben. Niemand kan hem daarin dwarsbomen. *Ik ben ervan overtuigd, dat noch de dood, noch het leven, noch engelen noch heerschappijen, geen machten, geen hoogte of diepte noch enig schepsel ons kan scheiden van Gods liefde die is in Christus Jezus onze Heer*²⁰.

Er is geen situatie ter wereld die me ooit kan verbieden in God te geloven, heel mijn vertrouwen op Hem te stellen en met hart en ziel van Hem en de mensen om mij heen te houden. Geloof, hoop en liefde zijn soeverein, want als zij diep genoeg in mij verankerd liggen, zijn dat de bronnen waaruit ik kan putten, juist als mij dit moeilijk gemaakt wordt. Als het mij door vervolging onmogelijk gemaakt wordt lief te hebben, kan ik altijd nog van mijn vijand houden en zo de situatie van onderdrukking in een situatie van nog grotere liefde veranderen. Als er geprobeerd wordt mijn geloof te onderdrukken door me van het leven te beroven, wordt mijn dood de mooiste geloofsbelijdenis die je je kunt voorstellen! De liefde is in zijn eentje in staat het kwaad te overwinnen door een kwaad tot iets goeds te maken.

In de volgende hoofdstukken wil ik vanuit verschillende standpunten deze kostbare waarheid verduidelijken, want wie deze waarheid begrijpt en toepast zal uiteindelijk een soevereine vrijheid veroveren. Groeien in geloof, hoop en liefde is de enige weg tot meer vrijheid.

Maar laten we eerst kijken op welke verschillende manieren we onze vrijheid kunnen gebruiken.

Vrijheid in de praktijk: keuze of instemming?

De eerder genoemde verkeerde kijk op wat vrijheid is, leidt vaak tot de overtuiging dat de mogelijkheid om tussen verschillende alternatieven te kunnen kiezen de enige echte vorm van vrijheid is. De gedachte is dan dat je meer vrijheid hebt naarmate er meer alternatieven zijn. De omvang van onze vrijheid zou af te meten zijn aan de grootte van het aantal keuzemogelijkheden.

Deze opvatting van vrijheid waarmee je al snel niet verder komt en die tot tegenstrijdigheden leidt, is toch onbewust overal aanwezig. In alle omstandigheden van ons leven zouden we het graag 'voor het kiezen hebben'. We willen ons vakantieverblijf, ons beroep, het aantal, en binnenkort ook het geslacht en de kleur ogen van onze kinderen kunnen kiezen, waarom niet? We dromen van een leven als een soort megasupermarkt met op elke afdeling een ruim aanbod aan mogelijkheden waar we op ons gemak en zonder dwang van kunnen nemen wat ons aanstaat en de rest laten voor wat het is.... Om een ander beeld te gebruiken, we zouden ons leven willen kiezen zoals we onze kleding kiezen uit een dikke postordercatalogus waaruit we naar believen kunnen bestellen.

Natuurlijk gebruiken we onze vrijheid vaak om tussen verschillende mogelijkheden te kiezen, en dat is goed. Maar het is volstrekt niet realistisch om alles vanuit die hoek te bekijken. Er zijn eindeloos veel wezenlijke aspecten aan ons leven die we niet zelf kiezen, zoals ons geslacht, onze ouders, de kleur van onze ogen, onze talenten of onze moedertaal. De onderdelen van ons bestaan die we wel kiezen zijn veel minder belangrijk dan die welke we niet kiezen.

Daar komt bij, dat ook al kan het leven als we jong zijn er uitzien als een brede waaier aan mogelijkheden waaruit we het voor het kiezen hebben, deze waaier zich in de loop van de jaren gaat dichtvouwen. Je moet wel degelijk keuzes maken en

wanneer die eenmaal gemaakt zijn, blijven er minder mogelijkheden over. Trouwen betekent een vrouw/man kiezen en dus alle andere uitsluiten. Tussen haakjes, het is maar de vraag of het echt om een keuze gaat als we de vrouw/man kiezen met wie we gaan trouwen: meestal trouwen we met diegene voor wie we 'vallen', op wie we verliefd zijn, en dat is niet echt een keuze, zoals het woord 'vallen' ook aangeeft. Maar dat is daarom niet minder goed...

Ik zeg wel eens, de keuze voor het celibaat ter wille van het koninkrijk der Hemelen en de keuze voor het huwelijk liggen uiteindelijk niet zo ver uit elkaar, want hoewel de celibataire levende man of vrouw ervoor kiest afstand te doen van alle vrouwen/mannen, doet degene die trouwt afstand van alle vrouwen/mannen op een na. Geen enorm groot verschil, gezien het aantal dat overblijft!

Hoe ouder we worden des te minder keuzemogelijkheden er overblijven: *Waarachtig, Ik verzeker je: als jongeman deed je zelf je gordel om en je ging de weg die je zelf wilde; als je oud bent zul je je armen uitstrekken en je gordel laten omdoen, en je zult een weg gaan die je zelf niet wilt.*²¹. Wat blijft er dan nog van onze vrijheid over als zij niet meer is dan de 'supermarktvrijheid' waarover we het hadden?

Deze verkeerde opvatting van vrijheid heeft haar weerslag op het gedrag van veel jongeren van vandaag. Hun houding tegenover het huwelijk en andere vormen van zich binden is een duidelijk teken: de definitieve keuze wordt uitgesteld, want elke keuze wordt gezien als het inleveren van vrijheid. Gevolg, niemand durft een besluit te nemen, dus niemand leeft echt! En dan gaat het leven keuzes voor je maken, want de klok tikt onverbiddelijk door...

Vrij zijn is ook instemmen met wat je niet hebt gekozen

Hoewel tussen verschillende mogelijkheden kunnen kiezen natuurlijk belangrijk is, is het, om pijnlijke desillusies te voorkomen, essentieel dat we inzien dat we onze vrijheid ook op een andere manier kunnen gebruiken. Op het eerste gezicht is deze wijze van doen minder opwindend en sensationeel en veel simplistischer, maar uiteindelijk is zij veel gangbaarder en heeft een geweldige menselijke en spirituele vruchtbaarheid: niet alleen kiezen, maar ook instemmen met wat we niet gekozen hebben.

We willen graag duidelijk maken hoe belangrijk deze manier van vrijheidsbeleving is. De hoogste en vruchtbaarste daad van menselijke vrijheid is eerder gelegen in ontvangen dan in overheersen. Niet alleen wanneer de mens de werkelijkheid omvormt, maar vooral ook wanneer hij die alledaagse werkelijkheid vol vertrouwen accepteert, laat hij de grootsheid van zijn vrijheid zien.

Het accepteren van plezierige en aangename situaties die zich zomaar aan ons voordoen, gaat vanzelf en is makkelijk. Het wordt pas een probleem als het om dingen gaat die ons niet aanstaan, die ons dwarsbomen, pijn bezorgen. Maar juist op die gebieden zijn we vaak geroepen om echt vrij te worden en om 'te kiezen' wat we niet willen en wat we soms absoluut niet zouden gewild hebben. Dit is een tegenstrijdige wet van het bestaan: je kunt alleen echt vrij worden als je accepteert dat er momenten zijn dat je niet vrij bent!

Dat punt gaan we hier wat verder uitdiepen: wie tot echte innerlijke vrijheid wil komen, moet leren om in alle rust en zonder tegenstribbelen heel wat zaken te accepteren die tegen zijn vrijheid in lijken te gaan. Het kan dan gaan om instemmen met je eigen beperkingen, zwakheden, onvermogen, of instemmen met een bepaalde situatie die het leven je biedt. Dat kost moeite, want wij hebben een spontane afkeer van situaties die we niet onder controle hebben. Maar de werkelijkheid is deze: "situaties

waardoor we echt groeien zijn juist die situaties waarover we geen controle hebben”²².

Opstandigheid, berusting, instemming

Voordat we verder gaan moeten we eerst ons woordgebruik wat verduidelijken. Tegenover alles wat ons in ons leven, onszelf en onze situatie niet bevalt en wat we als negatief ervaren zijn er drie houdingen mogelijk.

Allereerst is er de houding van opstandigheid: bijvoorbeeld, ik accepteer mezelf niet zoals ik ben, ik verzet me tegen God die me zo heeft gemaakt, tegen het leven waarin een bepaalde gebeurtenis heeft plaats gevonden of tegen de samenleving, enzovoort.²³

Opstandigheid is vaak een eerste spontane reactie op een beproeving die ons treft. Maar het probleem is dat er nog nooit iets mee is opgelost; opstandigheid voegt alleen maar iets negatiefs toe, zij is een bron van wanhoop, geweld en wrok. In bepaalde soorten literaire romantiek wordt rebellie wel verdedigd, maar met een klein beetje gezond verstand kun je inzien dat er op basis van opstandigheid nog nooit iets groots of positiefs tot stand is gekomen: opstandigheid maakt het kwaad dat je wilt herstellen alleen maar erger.

Vervolgens kan er sprake zijn van berusting: bedenkend dat ik aan een bepaalde situatie niets kan veranderen, leg ik me er uiteindelijk bij neer. Vergeleken met opstandigheid kan berusting een vooruitgang zijn, in die zin dat zij tot minder agressief en meer realistisch gedrag leidt. Maar dat is niet genoeg. Berusting kan dan wel een filosofische deugd zijn, maar een christelijke deugd is het niet, omdat er geen hoop bij te pas komt. Berusting is een erkenning van onvermogen en niet meer. Misschien is het een noodzakelijke etappe, maar als we niet verder komen leidt het tot niets.

Ons streven moet zich richten op instemming. Dit leidt tot een heel andere innerlijke houding dan berusting. Vanuit een houding van instemming kan ik 'ja' zeggen tegen een situatie die ik eerst als negatief ervaar, omdat ik het gevoel heb dat het tot iets positiefs kan leiden. Er is dus een context van hoop. Zo kan ik ja zeggen tegen wie ik ben ondanks mijn gebreken, omdat ik weet dat God van me houdt. Omdat ik erop vertrouw dat de Heer uit mijn armetierige mogelijkheden geweldige dingen kan laten voortkomen. Ik kan tegen het meest armoedige en teleurstellende op menselijk vlak 'ja' zeggen, omdat ik geloof dat "de werken van de liefde zo machtig zijn, dat zij alles, zowel het goede als kwade in mij, ten nutte kunnen maken", zoals de kleine Teresia van het kind Jezus het uitdrukte.²⁴

Het doorslaggevende verschil tussen berusting en instemming zit hierin dat je hart een heel andere instelling heeft, ook al blijft de objectieve situatie waarin je verkeert dezelfde. De deugden van geloof, hoop en liefde zijn hier al als het ware in hun meest prille vorm aanwezig. Instemmen met het feit dat je arm bent is vertrouwen op God die je geschapen heeft zoals je bent. Deze daad van instemming sluit dus geloof in God, vertrouwen in Hem en dus ook liefde in, want vertrouwen in iemand stellen is al van hem houden. Zo krijgt instemming een nieuwe waarde en een heel grote reikwijdte en vruchtbaarheid. We blijven het herhalen, zodra er ergens geloof, hoop of liefde is, is er zonder meer sprake van de genade van God en vroeg of laat van positieve gevolgen. Waar Gods genade ontvangen wordt, is zij nooit nutteloos, maar altijd uiterst vruchtbaar.